

АНАЛІЗ ЧИННОГО В УКРАЇНІ ЗАКОНОДАВСТВА З ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ГРИГОРОВА-БЕРЕНДА Л. І.

здобувач

Харків

Відмінною рисою останніх десятиліть є постійне зростання ролі та значення зовнішньоекономічної політики серед багатьох інших напрямків економічної діяльності держави. Сучасний етап соціально-економічного розвитку країни показує, що без науково обґрунтованої, всебічно зваженої та послідовно здійснюваної зовнішньоекономічної політики не може відбуватися зростання конкурентоспроможності національної економіки, відновлення її інноваційності, створення сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, бути реалізована стратегія економічного та соціального розвитку, здійснена інтеграція України в світовий економічний простір.

Як зазначається у Законі «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік» [1], у сфері зовнішньоекономічної політики країни серед основних проблем сучасного розвитку українського експорту є: сировинний характер значної частини експорту; відсутність чітко визначеної політики струк-

турних змін в галузі експорту; незначна частка продукції з високою часткою доданої вартості у структурі українського експорту; відсутність правових основ запровадження фінансових механізмів державної підтримки розвитку експорту; недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв і гостра нестача новітніх технологій; застаріла транспортна інфраструктура, що не відповідає сучасним вимогам ефективного транскордонного сполучення; поширення практики вжиття обмежувальних і протекціоністських заходів з боку окремих країн та провідних транснаціональних корпорацій; наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами; високі ризики фінансових втрат при проведенні експортних операцій; не вигідні умови кредитування експорту (високі відсоткові ставки та короткі строки наданих кредитів).

Основними проблемами, що спричиняють таку ситуацію на рівні державного регулювання, є низький рівень законодавчого забезпечення. Це проявляється в його нестабільності та частих змінах, відсутності чітких вимог та норм, дублюванні та суперечності окремих положень у різних нормативно-правових актах, особливо щодо податкового, інвестиційного та інноваційного регулювання. Усе це разом призводить не до підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції як на зовнішніх, так і внутрішньому ринку, але навіть до по-

ступового її зниження внаслідок інфляційних процесів, зокрема через світові тенденції до подорожчання енергоносіїв. На рівні підприємств основними проблемами є високий рівень зносу основних виробничих фондів і відсутність доступного капіталу для технологічного переозброєння, що не дає можливості налагодити виробництво конкурентоспроможної продукції.

Відсутність діючих стимулюючих заходів в експортній діяльності промисловості спричинює значне відставання України у виробництві і збуті продукції на світовому ринку. Необхідними є якісні зміни у структурі вітчизняного експорту та збільшення його кількісних і вартісних обсягів, що може бути здійснено лише за умови виробництва конкурентоспроможної продукції з високим рівнем доданої вартості та значною часткою науково-технічних розробок. Українським промисловим підприємствам необхідна багатовекторна експортна експансія, а для цього з боку держави потрібне сприяння в оновленні їхніх виробничих фондів, створення та налагодження виробництва сучасної продукції і постійного підвищення її конкурентоспроможності.

Для формування комплексного, цілеспрямованого та ефективного механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств необхідним є визначення його сутності, мети, цілей, завдань і принципів його функціонування, основних складових і характеру їх впливу на дану діяльність, засад формування нових або удосконалення існуючих складових механізму регулювання на основі методів, важелів та інструментів державного впливу [2, с. 114 – 115].

Так, у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який є основним нормативно-правовим документом у цій сфері [3, ст. 2, 7, 8] зазначається, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється згідно з такими принципами: суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; свободи зовнішньоекономічного підприємництва; юридичної рівності і недискримінації; верховенства закону; захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Метою зовнішньоекономічного регулювання є: забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України; стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, у тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України; створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати: захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій; заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

І. В. Фомичьов під зовнішньоторговельною політикою розуміє цілеспрямований вплив держави на торгівельні відносини з іншими країнами [4, с. 146]. Як основні цілі зовнішньоторговельної політики автор пропонує такі: зміна ступеня і способу включення країни в міжнародний поділ праці; зміна обсягу експорту й імпорту; зміна структури зовнішньої торгівлі; забезпечення країни необхідними ресурсами (сировиною, енергією і т. ін.); зміна співвідношення експортних і імпортних цін.

М. І. Дідківський під зовнішньоекономічною політикою розуміє політичне оформлення міжнародних економічних зв'язків країни [5, с. 36 – 37]. При цьому міжнародні економічні відносини охоплюють всі економічні операції, які здійснюються між господарськими суб'єктами країни та їх іноземними партнерами (зокрема, імпорт та експорт товарів, капіталу, послуг, а також транскордонний рух робочої сили та грошей).

До основних цілей зовнішньоекономічної політики держави автор відносить такі: створення сприятливих економічних та організаційно-правових умов для суб'єктів економіки у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; забезпечення раціонального входження економіки країни у міжнародний поділ праці (пошук власного місця у світогосподарській структурі); реалізація конкурентних переваг країни.

Як зазначає автор, нормативно-правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств має бути спрямоване на: підвищення конкурентоспроможності економіки на основі структурної перебудови та модернізації виробництва; розвиток орієнтованого на експорт сектора економіки, розширення експортного потенціалу країни; раціоналізацію експортно-імпортних операцій; досягнення зовнішньоекономічної рівноваги.

Зовнішньоекономічна політика держави має відповідати таким принципам: адекватність національним інтересам; врахування вимог сучасного процесу глобалізації; паритетність у відносинах з іншими державами; відповідність міжнародній практиці і законодавству; демократизація, демонополізація та деідеологізація зовнішньоекономічних зв'язків; селективна підтримка експортного виробництва на основі критеріїв ефективності.

А. А. Швайка під зовнішньоекономічною діяльністю розуміє сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права [6, с. 315].

На думку автора, мета державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає у: сприянні забезпеченню збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку; стимулюванні прогресивних структурних змін в економіці; створенні найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур зарубіжних країн; захисті економічних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; створенні рівних можливостей для всіх суб'єктів зовнішньоекономічних відносин незалежно від форм власно-

сті; заохоченні до конкуренції та ліквідації монополізму в цій сфері.

Під принципами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності автор розуміє такі: адекватність національним інтересам та забезпечення економічної безпеки країни; врахування вимог сучасного світового розвитку, поділу праці, глобалізаційних процесів; формування нової моделі зовнішньоекономічного розвитку, зорієнтованої на європейську інтеграцію, набуття повноправного членства в ЄС; забезпечення відповідно до світових стандартів і критеріїв оптимальних параметрів відкритості національної економіки; паритетності у відносинах з іншими державами; демократизації, демонополізації та деідеологізації зовнішньоекономічних зв'язків; підтримки експортного виробництва на основі критеріїв ефективності та конкурентоспроможності.

В. Є. Куїнін на основі проведених ним досліджень вважає, що механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це сукупність економічних і адміністративних методів, важелів та інструментів, що в поєднанні здійснюють регулюючий і стимулюючий вплив на зовнішньоекономічну діяльність підприємств через створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності підприємств та їх продукції на основі впровадження інновацій з метою ефективного використання їх експортного потенціалу та розширення зовнішніх ринків збуту вітчизняної високотехнологічної і наукомісткої продукції з високою часткою доданої вартості [2, с. 115].

Відповідно під метою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності автор розуміє визначення тих методів, важелів та інструментів державного регулювання, а також способів їх застосування, що будуть мати стимулюючий вплив на прискорений роз-

виток експортної діяльності, передусім у галузях, які здійснюють виробництво продукції з високою часткою доданої вартості, високотехнологічної та інноваційної продукції, що має високу конкурентоспроможність на існуючих і потенційних зовнішніх ринках збуту.

Як зазначає автор, основними цілями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств є визначення необхідних заходів для: стимулювання збільшення обсягів і ефективності експорту, а також зміни його структури на користь конкурентоспроможних у перспективі видів діяльності (машинобудування, приладобудування тощо); сприяння підвищенню рівня міжнародної конкурентоспроможності продукції на основі впровадження інновацій; збільшення частки доданої вартості в експортній продукції; створення передумов для акумуляції підприємствами коштів інвестиційного призначення, зокрема за рахунок прибутку; заохочення до залучення іноземних інвестицій як важливого фактора підвищення фінансових можливостей підприємств в умовах перехідної економіки; спрощення процедур ввезення та мінімізація тарифних бар'єрів стосовно імпорту основних виробничих фондів («інвестиційного імпорту»), виробництва аналогів яких не налагоджено в Україні; застосування експортного мита стосовно сировини та ресурсів, що можуть бути використані вітчизняними підприємствами обробної промисловості; сприяння мінімізації тарифних бар'єрів та ліквідації нетарифних бар'єрів з боку країн – імпортерів вітчизняної продукції; мінімізація передумов і можливостей підприємств до зловживання стимулюючими засобами, здійснення діяльності в тіньовому секторі економіки, оподаткування прибутків в офшорних зонах тощо.

Таким чином, виходячи з проведеного вище дослідження, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств можна представити у вигляді концептуальної схеми (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна схема державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України

Як видно з рис. 1, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності ґрунтується на принципах, що характеризують загальнодержавні та інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, правове поле, економічні складові цієї сфери та враховують зовнішній вплив. Цілями регулювання зовнішньоекономічної діяльності виступає створення сприятливих економічних та організаційно-правових умов стимулювання експорту, розвитку конкуренції та будівництво експортоорієнтованої економіки. Мета регулювання зовнішньоекономічної діяльності полягає в організації рівноправних можливостей входження країни та її економічних суб'єктів на світові ринки, підтриманні збалансованості економіки та створенні її раціональної структури.

Однак регулювання зовнішньоекономічної діяльності в країні здійснюються не лише на основі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [4], воно ґрунтується на низці нормативно-правових актів

(більше 550 пов'язаних документів), а також адміністративними та економічними методами.

Основу державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності було покладено Законом України «Про економічну самостійність Української РСР» [7, Ст. 12], в якому встановлено, що Україна самостійно здійснює керівництво зовнішньоекономічною діяльністю, бере безпосередню участь у міжнародному поділі праці та розвиває економічне співробітництво з іншими державами на основі принципів заінтересованості, рівноправності й взаємної вигоди. Підприємства й організації мають право вступати в прямі господарські зв'язки та співробітничати з підприємствами та організаціями інших держав, створювати з ними спільні підприємства, асоціації, концерни, консорціуми, союзи, інші об'єднання.

У табл. 1 наведено основні законодавчі акти регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України.

Таблиця 1

Основні законодавчі документи, які регламентують регулювання зовнішньоекономічної діяльності України

№	Назва документа, дата прийняття та номер	Основні положення, що регламентує документ
1	2	3
1	Податковий Кодекс України 01.01.2011 року [8]	Регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства
2	Митний Кодекс України від 11.07.2002 року № 92-IV [9]	Визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби України. Кодекс спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, а також забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи
3	Господарський Кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV [10]	Визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання
4	Закон України «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік» від 20.05.2010 року № 2278-VI [1]	Визначено основні проблеми соціально-економічного розвитку держави та шляхи їх подолання. Затверджені термінові заходи, цілі, пріоритети та основні заходи щодо реалізації державної політики у 2010 році
5	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року № 959-XII [3]	Визначає правові, економічні та організаційні засади ЗЕД: об'єкти, суб'єкти та інші поняття ЗЕД. Встановлює цілі, принципи та засоби регулювання ЗЕД та визначає органи правового регулювання. Регламентує економічні відносини з іншими державами та міжнародними міжурядовими організаціями. Визначає захист прав держави та суб'єктів ЗЕД і їх відповідальність. Регламентує порядок розгляду спорів, що виникають в процесі ЗЕД
6	Закон України «Про Єдиний митний тариф України» від 05.02.1992 року № 2097-XII [11]	Визначає порядок формування та застосування Єдиного митного тарифу України при ввезенні на митну територію України та вивезенні за межі цієї території товарів та інших предметів
7	Закон України «Про Митний тариф України» від 05.04.2001 року № 2371-III [12]	Систематизує згідно з Українською класифікацією товарів ЗЕД перелік ставок ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України (товарною номенклатурою Митного тарифу України є Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), яка базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів)

1	2	3
8	Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 року № 679-XIV [13]	Визначає діяльність центрального банку України (НБУ), засади організації та функціонування банківської системи в цілому. Встановлює правові, економічні та організаційні засади державної політики в галузі грошового обігу, кредиту та зміцнення грошової одиниці
9	Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III [14]	Визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і ліквідації банків. Здійснює правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника
10	Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 року № 698-XII [15]	Визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки
11	Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР [16]	Визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування
12	Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 року № 2181-III [17]	Регламентує питання оподаткування, установлює порядок погашення зобов'язань юридичних або фізичних осіб перед бюджетами та державними цільовими фондами з податків і зборів (обов'язкових платежів)
13	Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року № 85/96-ВР [18]	Регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб
14	Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.94 року (дата набрання чинності для України: 16.05.2008 року) [19]	Забезпечує загальну організаційну базу для здійснення торговельних відносин між членами СОТ з питань, що стосуються угод і пов'язаних з ними правових документів

Як видно з табл. 1, до основних законодавчих актів України, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність підприємств, відносяться документи, які визначають не тільки економічні особливості зовнішньоекономічної діяльності, але й основні напрямки розвитку держави, адміністративне регулювання та міжнародні законодавчі акти.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств здійснюється правовими, адміністративними та економічними методами. Правові методи регулювання ґрунтуються на використанні положень законодавчих актів України та міжнародних організацій. Адміністративними важелями є: ембарго (повна заборона зовнішньоекономічних операцій), ліцензування, квотування, специфічні вимоги до товару, пакування, маркування, добровільне обмеження експорту, бюрократичне ускладнення митних процедур та інші (встановлення і використання різних технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних, екологічних стандартів і вимог). Економічні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств здійснюються через мито, податки, кредити, дотації та пільги.

У цілому методи регулювання зовнішньої торгівлі можна розподілити на:

- ✦ тарифні (засновані на використанні митного тарифу);
- ✦ нетарифні (квоти, ліцензії, субсидії, демпінг і та інші).

Важливе значення серед нетарифних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають валютні обмеження, що виступають або фактором стримування розвитку зовнішньої торгівлі й всієї зовнішньоекономічної діяльності, або фактором, що стимулює розвиток зовнішньоекономічних зв'язків країни. Валютні обмеження являють собою регламентацію операцій резидентів і нерезидентів з валютою й іншими валютними цінностями і є частиною валютного контролю держави. Сферою застосування валютних обмежень можуть виступати зовнішня торгівля товарами і послугами, рух капіталів і кредитів, переказ прибутків, податкових та інших платежів. У зовнішній торгівлі дія валютних обмежень прирівнюється до кількісних обмежень імпорту, оскільки імпортер у цьому випадку зобов'язаний одержати дозвіл на використання валюти для імпорту товарів і послуг, що негативно позначається в цілому на зовнішній торгівлі країни [20, с. 237].

На рис. 2 наведено засоби державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Розглянемо більш детально наведені на рис. 2 дію засобів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України та підприємств нерезидентів, що проводять господарську діяльність на її території.

Реєстрація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється з метою координації її видів та контролю за розвитком форм цієї діяльності в державі та за окремими територіями.

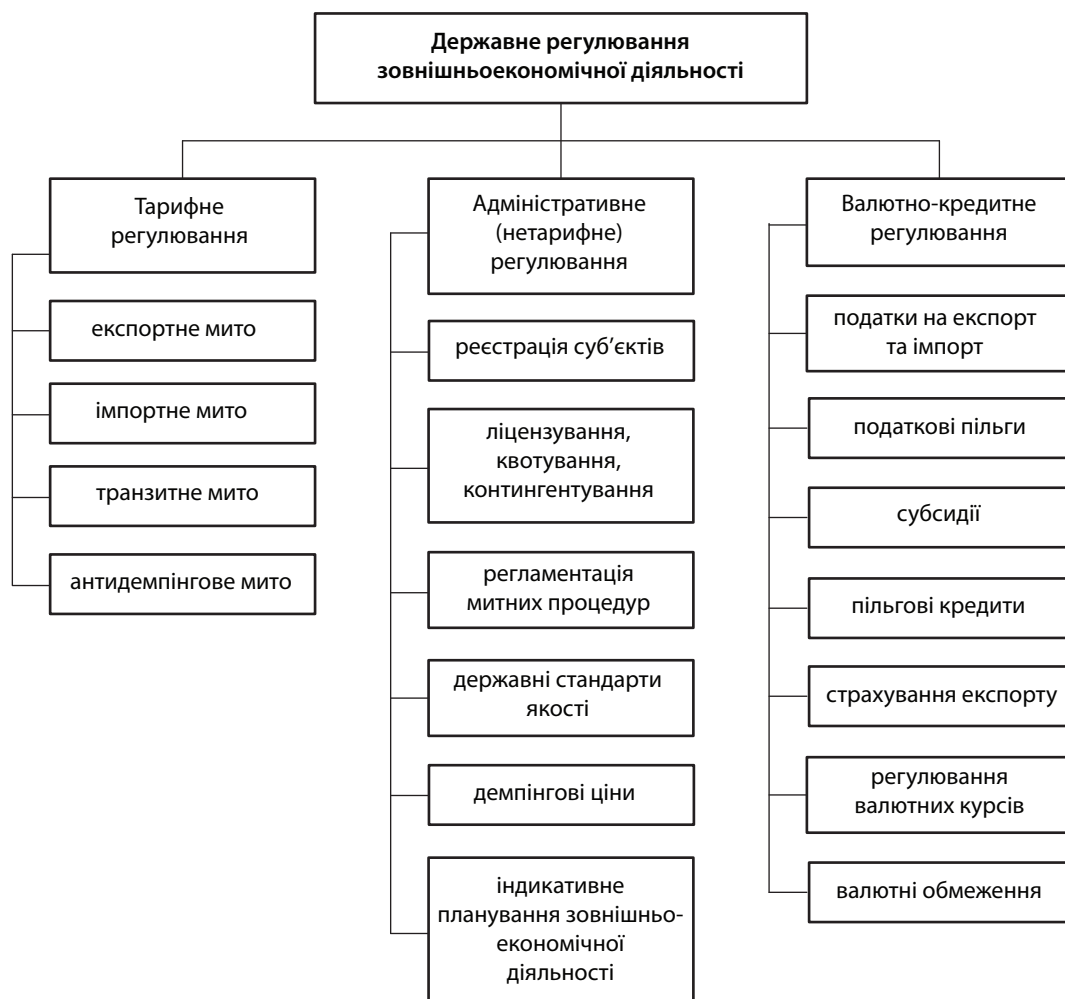

Рис. 2. Засоби державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [6, с. 318]

Квотування і ліцензування експортно-імпортних товарів вводиться з метою встановлення раціональної структури та захисту внутрішнього ринку. За поданням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Кабінет Міністрів визначає список конкретних товарів, які підлягають ліцензуванню та квотуванню, та терміни дії цього режиму. Квоти на експорт товарів затверджує Кабінет Міністрів України. Товари, які експортуються в межах квот, не обкладаються митом.

Індикативний план економічного і соціального розвитку України містить розділ «Зовнішньоекономічна діяльність», в якому розробляються заходи щодо розвитку зовнішнього ринку, покращення експортно-імпортного балансу, розвитку спільних підприємств, просування на нові ринки товарів та послуг, використання іноземних інвестицій та кредитів.

Основну групу становлять показники розвитку зовнішньої торгівлі, до яких належать показники обсягу зовнішньоторговельного обороту, експорту та імпорту продукції. Показники експорту (імпорту) розробляються у розрізі «країна – товар»; поставки товарів для експорту; забезпечення матеріальними цінностями галузей народного господарства з імпортних поставок. Державному регулюванню поставок продукції на макrorівні підлягають найважливіші її види, що визначають розвиток економіки України.

Взаємопоставки іншої продукції виконуються за прямими зв'язками підприємств, організацій, територіальних та інших органів державного й господарського управління у межах їх компетенції.

Взаємопоставки здійснюються також через торговельно-посередницькі організації, товарні біржі та інші структурні ринкові утворення.

Регулювання взаємних поставок найважливіших видів продукції здійснюється на основі урядових узгоджень про економічне співробітництво між державами на принципах взаємовигідного обміну. Проекти міжурядових угод про економічне співробітництво у сфері поставок продукції, що реалізується з урахуванням світових цін, розробляються економічними органами України разом із зацікавленими міністерствами і відомствами.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється згідно із Законом України «Про єдиний митний тариф» [10]. Товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України та вивозяться з неї суб'єктами підприємницької діяльності, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Встановлення умов використання валюти, отриманої суб'єктами господарювання від зовнішньоекономічних операцій, є прерогативою держави і визначається законодавчими актами, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність. На території України запроваджений

обов'язковий розподіл виручки від зовнішньоекономічної діяльності між валютними фондами суб'єктів господарювання та Державним валютним фондом України. Порядок здійснення операцій з обов'язкового розподілу виручки в іноземній валюті затверджує Національний банк України.

Страховання зовнішньоекономічних операцій здійснюється комерційними страховими компаніями, а також іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, статутний предмет діяльності яких передбачає страхові операції. Вони стосуються ризиків, які мають місце в практиці господарювання.

Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності спрямоване на заохочення експорту продукції. Види і ставки податків затверджує Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України. Основними податками, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність, є податок на додану вартість, акцизний збір. Окремо виділяють податок на експорт та імпорт. Ставки податків, як правило, однакові для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою. Рівень оподаткування повинен встановлюватися з урахуванням необхідності підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу. З метою стимулювання певних видів зовнішньоекономічної діяльності держава може застосовувати режим пільгового оподаткування.

З метою підтримки зовнішньоекономічної діяльності Державний експортно-імпорتنний банк України та інші уповноважені банки здійснюють державне кредитування її суб'єктів. Держава виступає гарантом комерційних кредитів [6, с. 318 – 319].

Державне регулювання іноземних інвестицій визначається Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3], «Про режим іноземного інвестування» [21], «Про захист іноземних інвестицій» [22] та іншими нормативно-правовими актами. Цими документами визначаються загальні засади державного регулювання іноземними інвестиціями, суб'єкти, види і форми інвестування, порядок контролю за здійсненням інвестицій та державні гарантії їх захисту. Іноземні інвестиції підлягають обов'язковій реєстрації, яка здійснюється Радою міністрів АР Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Для стимулювання іноземного інвестування в країні можуть встановлюватися пільги та гарантії майнових прав та інтересів інвесторів. Пільгами можуть бути: звільнення від обкладання митом майна, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства; скасування процедури ліцензування і квотування за умови сертифікації продукції як продукції власного виробництва. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, які спрямовані на реалізацію державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, може встановлюватися пільговий інвестиційний режим.

Захист іноземних інвестицій гарантується тим, що вони не підлягають націоналізації і не можуть бути реквізовані державними органами. Реквізиція може бути проведена повноважними органами тільки в разі стихійного лиха, аварії, епідемії тощо. Іноземним інвесторам після сплати податків та обов'язкових платежів гарантується безперешкодний переказ за кордон їхніх прибутків, доходів та інших коштів у іноземній валюті. Крім того, вони мають право на відшкодування збитків, завданих унаслідок помилкових дій або неналежного виконання органами державної влади своїх обов'язків. Якщо інвестиційна діяльність іноземного інвестора припиняється, то він має право на повернення своїх інвестицій і доходів. У разі зміни законодавства щодо іноземних інвестицій протягом 10 років для нього діють державні гарантії захисту, які були передбачені законами на момент реєстрації інвестора.

У країна не тільки залучає іноземні інвестиції, а й сама інвестує кошти за кордоном. Такі інвестиції можуть здійснюватися з метою створення спільних підприємств і розширення збуту їхньої продукції, участі в розробці та експлуатації за кордоном сировинних родовищ тощо. Основні умови та вимоги щодо здійснення інвестицій за кордон установлює Національний банк України. Згідно з цими умовами інвестиції за кордон можуть здійснюватися за рахунок власних коштів інвестора. Бюджетні кошти дозволяється інвестувати за кордон тільки на підставі рішення Верховної Ради України.

Регулювання залучення та вивозу капіталу в цілому спрямовується на підвищення ефективності іноземного інвестування в економіку країни. Воно має подвійний характер. З одного боку, державне регулювання сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату за допомогою державних гарантій та надання пільг, а з іншого – обмежує вплив іноземного капіталу на економіку країни, яка залучає такі кошти [23, с. 255].

Іншим суттєвим важелем державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності стало членство України в СОТ у 2008 році, що створило позитивні передумови для соціально-економічного розвитку України. Україна отримала можливість застосовувати принципи і механізми СОТ для дальшого розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення товарообігу з державами – основними партнерами.

Усі численні правові документи, що утворюють у сукупності багатосторонню многосторонню торговельно-економічну систему СОТ, мають в своїй концептуальній основі декілька базових принципів:

- ✦ торгівля без дискримінації, що забезпечується взаємним наданням країнам режиму найбільшого сприяння в торгівлі та національного режиму для імпортової продукції;
- ✦ передбачуваний та такий, що розширюється, доступ до ринків шляхом створення таких норм, які значною мірою утруднювали б урядам країн – членів СОТ можливість довільно змінювати «правила гри»;
- ✦ транспарентність (прозорість та доступність) національних законів, нормативних актів й зов-

нішньоторговельної практики країн – членів СОТ, що необхідно для створення передбачуваних торгових умов [24].

Однак, як зазначається в рішенні РНБО [25], поряд із незаперечним позитивним стратегічним впливом, пов'язаним з адаптацією національної економіки та вітчизняного конкурентного простору до умов світового ринку, вступ до СОТ створює певні ризики зниження фінансово-економічних показників тих вітчизняних виробників, конкурентоспроможність яких є недостатньою через технологічну відсталість, що підвищує ризики дальшого перетворення України в державу з орієнтацією на виробництво товарів з низьким ступенем переробки.

Таким чином, виходячи з принципів, цілей та мети державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств України, необхідне подальше адаптування національного законодавства у відповідності з міжнародно-визнаними нормами і правилами, яке спрямоване на зростання рівня конкурентоспроможності, поліпшення інвестиційного клімату, впровадження інноваційної моделі розвитку економіки та підвищення ефективності організації економічних процесів.

Заходи державної структурної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності повинні спрямовуватися на розробку національної стратегії в цій сфері, диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків й розширення асортименту експорту товарів та послуг, що сприятиме зменшенню залежності національної економіки від імпорту сировини, матеріалів, енергоносіїв та інших ресурсів і виходу на нові ринки, а також зміцненню позицій на традиційних ринках. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік» від 20.05.2010 року № 2278-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 33, ст. 470) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2278-17>
2. Кунін В. Є. Механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств / В. Є. Кунін // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 114 – 120.
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року № 959-XII (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 29, ст. 377) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>
4. Фомичев В. И. Международная торговля : Учеб. / В. И. Фомичев. – 2-е изд. доп. и перераб. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 446 с.
5. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : Навч. посіб. / М. І. Дідківський. – К. : Знання, 2006. – 462 с.
6. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : Навч. посіб. / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
7. Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» від 03.08.1990 року № 142-XII (Відомості Верховної Ради УРСР, 1990, № 34, ст. 499) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=142-12>
8. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (Голос України, 2010, № 229 – 230) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
9. Митний Кодекс України від 11.07.2002 року № 92-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 38-39, ст. 288) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=92-15>
10. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19 – 20, № 21 – 22, ст. 144) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
11. Закон України «Про Єдиний митний тариф України» від 05.02.1992 року № 2097-XII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 19, ст. 259) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2097-12>
12. Закон України «Про Митний тариф України» від 05.04.2001 року № 2371-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 24, ст. 125) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2371-14>
13. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 року № 679-XIV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 29, ст. 238) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>
14. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 5 – 6, ст. 30) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>
15. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 року № 698-XII (Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 14, ст. 168) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=698-12>
16. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст. 170) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>
17. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 року № 2181-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 10, ст. 44) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2181-14>
18. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 року № 85/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 18, ст. 78) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>
19. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.94 року (Дата набрання чинності для України: 16.05.2008 року, Міжнародний документ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_342
20. Солонінко К. С. Міжнародна економіка : Навч. посіб. / К. С. Солонінко. – К. : Кондор, 2008. – 380 с.
21. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 року № 93/96-ВР (Відомості Верховної

Ради України (ВВР), 1996, № 19, ст. 80) [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93%2F96-%E2%F0>

22. Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 року № 1540а-XII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 46, ст. 616) [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1540%E0-12>

23. Державне регулювання економіки : Навч. посіб. / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.].– 2-е вид. доопрац. і допов.– К. : КНЕУ, 2004.– 440 с.

24. Асаинов А. Ж. ВТО как институт регулирования международных торговых отношений [Текст] / А. Ж. Асаинов // Актуальные вопросы экономики и управления: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Москва, апрель 2011 г.). / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой.– М.: РИОР, 2011.

25. Рішення РНБО «Про звіт Кабінету Міністрів України щодо результатів членства України в Світовій організації торгівлі» від 26.06.2009 року (Офіційний вісник Президента України, 2009, № 28, ст. 919) [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0010525-09>